

تعاون و کشاورزی، سال پنجم، شماره ۲۰، زمستان ۱۳۹۵

تبیین نگرش و نیت رفتاری کشاورزان نسبت به تعاونی آب‌بران منطقه
جنوب رودخانه کرخه نور
بهمن خسروی پور^{۱*}، امید مهرباب قوچانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۸/۱۷

چکیده

هدف اصلی مطالعه حاضر تبیین نگرش بهره‌برداران و نیت رفتاری آنها در خصوص عضویت در تعاونی آب‌بران در منطقه جنوب رودخانه کرخه نور در استان خوزستان با پارادایم آمیخته (کیفی - کمی) بود. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه کشاورزان جنوب رودخانه کرخه نور بوده که اراضی‌شان در محدوده ناحیه عمرانی تجهیز و نوسازی اراضی دژ واقع شده است. در فاز کیفی پژوهش، با استفاده از تکنیک مشاهده عمیق سعی بر آن شد تا اطلاعات جامعی از شرایط منطقه به دست آید. در فاز کمی، با عنایت به اطلاعات استنتاج‌شده، پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته طراحی و توزیع شد. در این فاز، با استفاده از روش نمونه‌گیری کاملاً تصادفی، نمونه‌ای به حجم ۱۶۰ نفر انتخاب شد. داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS20 توصیف و تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که نگرشی مثبت و تمایلی بالا در میان بهره‌برداران منطقه نسبت به تعاونی آب‌بران و تشکیل آن وجود دارد. همچنین یافته‌ها حاکی از وجود ارتباط میان نگرش و نیت رفتاری پاسخگویان بود.

واژه‌های کلیدی: نگرش، نیت رفتاری، تعاونی آب‌بران، واحد عمرانی دژ

۱. دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

E-mail: b.khosravipour@gmail.com

* نویسنده مسئول

۲. دانشجوی دکتری ترویج کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

مقدمه

بر اساس تخمین سازمان ملل متحد، جمعیت جهان تا سال ۲۰۲۰ میلادی به ۸/۱ میلیارد نفر افزایش خواهد یافت. در این میان، مسئله اساسی مربوط به چگونگی تأمین غذای مورد نیاز این جمعیت عظیم است که سازمان خواربار جهانی، راه‌حل آن را در افزایش سهم اراضی کشاورزی آبی در تولید غذا از ۳۴ درصد به ۴۵ درصد می‌داند (حیدریان، ۱۳۸۶). در مسیر دستیابی به این مهم، عمده‌ترین مانع موجود، عدم دسترسی به منابع کافی آب شیرین است. آب کشاورزی در مقیاس جهانی، سهمی بیش از ۸۰ درصد از منابع آب قابل دسترس را به خود اختصاص می‌دهد و این در حالی است که بهره‌وری کلی کاربرد آب در بخش کشاورزی کمتر از ۵۰ درصد است (غنیان و همکاران، ۱۳۹۲).

مدیریت منابع آب امروزه با چالش‌ها و محدودیت‌های جدیدی روبه‌روست که قبل از آن به هیچ وجه در این ابعاد مطرح نبوده است (دحیماوی و همکاران، ۱۳۹۴). به عقیده بانک جهانی، اصلی‌ترین دلیل کمبود آب در جهان، مدیریت ضعیف و ناکارآمد نظام‌های آبیاری و عدم تعادل میان درآمدها و هزینه‌های این بخش است (Qiao, 2008). در حقیقت، سیستم‌های آبیاری تحت مدیریت بخش دولتی عملکردی ضعیف‌تر از ظرفیت‌های موجود دارند که بخشی از آن به شیوه ناکارآمد بهره‌برداری و نگهداری از این سیستم‌ها باز می‌گردد (Heyd and Neef, 2004). علاوه بر عدم کفایت منابع مالی، نهادی و انسانی مورد نیاز برای مدیریت پایدار نظام‌های آبیاری دولتی، کشاورزان، به عنوان استفاده‌کنندگان واقعی، فاقد انگیزه لازم برای استفاده اقتصادی و بهینه از آب هستند چرا که درک درست و برداشت جامعی از هزینه و ماهیت فرایند تأمین و تدارک آن ندارند (غنیان و همکاران، ۱۳۹۲). به اعتقاد کارشناسان، پایین بودن بازده آبیاری در کشورهای در حال توسعه ناشی از عدم مشارکت واقعی بهره‌برداران در امر تصمیم‌گیری، مدیریت و نگهداری از شبکه‌های آبیاری است (Omid et al., 2012).

به طور کلی، مطابق نظر بانک جهانی در سال ۱۹۹۶، مدیریت مشارکتی آبیاری به مفهوم «درگیر کردن و دخالت دادن بهره‌برداران آب در همه جنبه‌ها و سطوح مدیریت آبیاری» می‌باشد

(حیدریان و همکاران، ۱۳۹۲). عبارت «همه جنبه‌ها»، برنامه‌ریزی اولیه برای طرح‌های جدید، ساخت، مشاوره، تأمین مالی، قانون‌گذاری، بهره‌برداری، نگهداری، نظارت و ارزشیابی از سیستم‌های آبیاری را در بر می‌گیرد و عبارت «همه سطوح»، از سیستم‌های اصلی گرفته تا کانال‌های درجه ۲ و درجه ۳ سیستم آبیاری و نیز از سطح پروژه گرفته تا بخش کلی را شامل می‌شود (Vuren van and Mastenbroek, 2000). در این راستا، تلاش کارشناسان و صاحب‌نظران به منظور یافتن راهکارهای مناسب برای حضور گسترده و همه‌جانبه مردم روستاها و جوامع محلی در مدیریت نگهداری و بهره‌برداری از شبکه‌های آبیاری و زهکشی در سراسر جهان بی‌وقفه ادامه دارد (حیدریان و همکاران، ۱۳۹۲). مدیریت مشارکتی آبیاری و انتقال مدیریت آبیاری در دهه ۶۰ در بنگلادش و آمریکا، در دهه ۷۰ در مالی و کلمبیا، در دهه ۸۰ در فیلیپین و تونس، و کلاً در قرن اخیر در پاکستان، هند و چین و بیش از ۶۰ کشور دنیا (که در برگیرنده ۷۵٪ جمعیت و ۸۰٪ از اراضی آبی جهان می‌باشند) توسعه یافته است (غنیان و همکاران، ۱۳۹۲). در این راستا، استفاده از تعاونی‌های آب‌بران در اغلب کشورهای طی کننده این مسیر راهبرد اصلی و برتر مدیریت منابع آب تلقی می‌شود (تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۴).

کشور ایران در نظام بهره‌برداری، تشکل و مشارکت مصرف‌کنندگان آب کشاورزی در بهره‌برداری از منابع آب از پیشینه‌ای غنی برخوردار است به طوری که شاید بتوان گفت همان‌گونه که در این کشور از روزگاران خیلی دور مهار و استحصال منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی رواج داشته، نظام بهره‌برداری از آب نیز با همان دقت و ظرافت از همان ابتدا ایجاد شده بود؛ به عبارت دیگر، مدیریت عرضه آب همگام با مدیریت تقاضا (مصرف) پیش رفته بود (گل‌محمدی و همکاران، ۱۳۹۰). در این راستا، «بنه‌ها» را می‌توان مثال زد که به عنوان یک الگوی موفق تولید جمعی و مدیریت بر منابع محلی آب، همراه با ترتیبات و مناسبات نهادی خاص خود از شهرت جهانی برخوردارند، هر چند این گونه تشکیلات نیز بدون نقص نبوده‌اند.

ایران از جمله کشورهای خشک و نیمه‌خشک به شمار می‌رود که توزیع زمانی و مکانی بارندگی نامناسبی دارد و به دلیل شرایط خاص جوی، در بیشتر سال‌های گذشته با خشکسالی

مواجهه بوده است به گونه‌ای که در حال حاضر بیشتر استان‌های کشور در معرض کم‌آبی شدید قرار دارند (مهراب قوچانی و همکاران، ۱۳۹۲). با آغاز تغییرات گسترده در ساختار اقتصادی-اجتماعی جامعه روستایی ایران از نیم قرن گذشته- که ریشه در تحولات سیاسی داخلی و خارجی داشته است- مدیریت سنتی بر منابع آب کشاورزی و نقش سازمان‌های غیر رسمی و مردمی در این زمینه تا حد بسیار زیادی رنگ باخت و در عوض، دستگاه عریض و طویلی به نام دولت با یکه‌تازی در این عرصه، تصدیگری و تولید آن را بر عهده گرفت. تجارب سال‌های پس از آن، همراه با بروز پیامدهای نامطلوب ناشی از کنار گذاشته شدن تشکلهای محلی از عرصه مدیریت آب کشاورزی (که از ابعاد گوناگون قابل بررسی است) نشان داد که دولت به تنهایی نمی‌تواند مدیر موفق در این بخش باشد؛ همچنان که تجارب جهانی در زمینه مدیریت منابع آب کشاورزی در اغلب کشورهای دنیا نیز این ادعا را تأیید کرده است. از این رو، تحقیقات مختلفی برای دستیابی به راه‌حل مناسب صورت پذیرفت که جملگی بر این عقیده بودند که راهکار مطلوب برای مدیریت بهینه سیستم‌های آبیاری تنها در گروی اتخاذ رویه‌ای کثرت‌گرا و مشارکتی است. در عین حال، طی چند سال اخیر، در راستای اجرای سیاست‌های مرتبط با اصل ۴۴ قانون اساسی و اصلاحات ساختاری همراه با واگذاری هر چه بیشتر امور مردم به خود ایشان، با اهتمام دولت، بحث شکل‌دهی و توسعه ظرفیت‌های بخش غیر دولتی در مدیریت منابع آب و آبیاری بار دیگر مجدانه در دستور کار دستگاه‌های اجرایی مربوطه قرار گرفته است (غنیان، ۱۳۹۱).

در میان استان‌های مختلف کشور، استان خوزستان به عنوان یکی از قطب‌های اصلی کشاورزی، با دارا بودن حدود ۳۳ درصد از منابع آب سطحی کشور، همواره از جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌ریزی‌های منابع آب و انرژی برخوردار است. از مجموع ۳۲ میلیارد متر مکعب آب‌های سطحی استان خوزستان، که توسط رودخانه‌های کرخه، کارون، دز، مارون و اله (جراحی) و زهره تأمین می‌شود (۱/۳ درصد از آب‌های جاری کشور)، در حال حاضر رقمی معادل ۹ میلیارد متر مکعب آب در بخش کشاورزی مصرف می‌گردد و با توجه به وجود منابع غنی و کم‌نظیر آب و خاک در استان خوزستان و آغاز توسعه کشور، این استان در صدر برنامه‌های جامع توسعه آبی

قرار دارد و طی دو دهه گذشته بزرگ‌ترین طرح‌های سازه‌ای آبی کشور در این منطقه اجرا شده و هم اکنون نیز طرح‌های عظیم و گسترده‌ای در زمینه توسعه منابع آب استان در مراحل مختلف اجرایی قرار دارند. اراضی تحت اجرای پروژه شبکه فرعی آبیاری و زهکشی، تجهیز و نوسازی مزارع و زهکشی زیرزمینی در استان خوزستان مشتمل بر بخشی از مزارع دشت آزادگان و منطقه هویزه بوده است که تحت پوشش دو شبکه‌ی آبیاری و زهکشی به نام‌های دژ و قدس قرار دارند. پروژه واحد عمرانی دژ بخش قابل توجهی از اراضی موجود در دهستان هویزه شمالی متعلق به روستاهای الهاسی، سمیده، طویله ۱، طویله ۲، قیصریه سفلی، قیصریه وسطی و قیصریه علیا با مساحتی بالغ بر ۴۸۰۰ هکتار را تحت پوشش قرار می‌دهد (شرکت مهندسی مشاور آب خاک تهران، ۱۳۹۲). در شرایط کنونی، شبکه‌های آبیاری و زهکشی با دو چالش عمده یعنی کمبود فزاینده آب کشاورزی و بار مالی بهره‌برداری و نگهداری از زیرساخت‌ها روبه‌رو هستند. در این میان، مدیریت مشارکتی آبیاری انگیزه حفاظت و صرفه‌جویی از آب را در میان بهره‌برداران ایجاد می‌کند و می‌تواند از اهمیت فوق‌العاده بالایی در سطح ملی و محلی برخوردار باشد (سالاری و همکاران، ۱۳۹۳).

تجربه چندین‌ساله در ایران نشان داده است که ظرفیت‌های سازمانی به اندازه کافی برای انتقال مدیریت آبیاری به بخش خصوصی وجود دارد. اما تاکنون به دلیل فقدان اطلاعات کافی در خصوص عوامل انگیزشی در مشارکت، نگرش و نیت رفتاری بهره‌برداران، تنها بر مشوق‌های اقتصادی و مالی تأکید شده است. به دلیل حساس بودن وضعیت تشکل‌های آب‌بران، به ویژه در طرح احیای ۵۵۰ هزار هکتار از اراضی خوزستان و ایلام - که زمینه مناسبی برای انتقال مدیریت آب را فراهم نموده است و می‌تواند منجر به تحولی عظیم در مدیریت منابع آب منطقه و کشور شود - لازم است که راهکارهای مناسبی برای ایجاد انگیزه در کشاورزان اتخاذ نمود و این مهم تنها پس از شناسایی نوع نگرش و نیت رفتاری کشاورزان میسر خواهد شد (غنیان و همکاران، ۱۳۹۲). لذا این پژوهش، که با توجه به نبود مطالعه‌ای مشابه بیان‌کننده تجربه‌ای بدیع در سطح منطقه به شمار می‌رود، در تلاش است تا به بررسی نگرش و نیت رفتاری کشاورزان منطقه در خصوص

عضویت در تعاونی آب‌بران پردازد. بنابراین، بایستی در پی پاسخ به این سؤال بود که: «کشاورزان منطقه جنوب رودخانه کرخه نور، که اراضی آنها در پروژه عمرانی تجهیز و نوسازی اراضی دژ واقع شده است، چه نگرشی نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران دارند و آیا تمایلی برای عضویت در تعاونی آب‌بران در آنها وجود دارد یا خیر؟» اهداف اختصاصی این مطالعه نیز عبارت‌اند از:

۱. توصیف ویژگی‌های فردی-اجتماعی پاسخگویان؛

۲. دستیابی به شناخت کامل نسبت به زمینه موجود در محدوده مورد مطالعه در راستای

تشکیل تعاونی آب‌بران؛

۳. تعیین وضعیت نگرش کشاورزان نسبت به تعاونی آب‌بران؛

۴. تعیین ارتباط میان ویژگی‌های فردی-اجتماعی پاسخگویان و نگرش آنان نسبت به

تعاونی آب‌بران؛

۵. تعیین ارتباط میان ویژگی‌های فردی-اجتماعی پاسخگویان و نیت رفتاری آنان نسبت به

عضویت در تعاونی آب‌بران؛

۶. تعیین ارتباط میان نگرش پاسخگویان نسبت به تعاونی آب‌بران و نیت رفتاری عضویت

در آن

روش تحقیق

رویکرد غالب در پژوهش حاضر از نوع آمیخته (کیفی - کمی) متوالی می‌باشد. پژوهش‌های آمیخته پژوهش‌هایی هستند که با استفاده از ترکیب دو مجموعه روش‌های تحقیق کمی و کیفی به انجام می‌رسند. در روش‌های تحقیق آمیخته برای بررسی یک مسئله پژوهشی، پژوهشگر با به کار بردن مجموعه روش‌هایی که اساس آنها پارادیم‌های گوناگون است، بررسی موقعیت نامعین را میسر و فرایند آن را تسهیل می‌نماید. یکی از ویژگی‌های پژوهش‌های آمیخته، توالی استفاده از روش‌های تحقیق کمی و کیفی است. پژوهشگر از نظر زمانی می‌تواند داده‌های

کمی و کیفی را به طور هم‌زمان گردآوری کند یا اینکه به توالی، یکی را ابتدا گردآوری کند و سپس به گردآوری دیگری بپردازد. این امر می‌تواند به یکی از سه حالت زیر رخ دهد:

۱. ابتدا داده‌های کمی، سپس داده‌های کیفی گردآوری شود.

۲. ابتدا داده‌های کیفی، سپس داده‌های کمی گردآوری شود.

۳. هر دو نوع داده‌های کمی و کیفی هم‌زمان گردآوری شود (بازگان هرندی، ۱۳۸۷).

در این راستا، در مطالعه حاضر، محققان در تمامی مراحل فرایند امور اجتماعی پروژه تجهیز شبکه آبیاری و زهکشی در محدوده مورد مطالعه به مدت ۱۴ ماه حضور داشته و با استفاده از تکنیک مشاهده عمیق و رصد فعالیت‌های انجام شده بهره‌برداران سعی بر آن شد تا زمینه و محیط انجام مطالعه، به طور کامل شناسایی شود. در مرحله بعد، با عنایت به فاز کیفی مطالعه، بخش کمی پژوهش (پیمایش) انجام گرفت. با استناد به مشاهده‌های انجام‌شده و استنباطات آنها، پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته تدوین شد و روایی و پایایی آن به ترتیب به وسیله ارزیابی گروهی از متخصصان موضوعی و ضریب آلفای کرونباخ به وسیله انجام مطالعه پیش‌آزمون و توزیع پرسش‌نامه در خارج از محدوده شبکه آبیاری و زهکشی دژ مورد تأیید قرار گرفت. ضریب آلفای کرونباخ برای متغیر نگرش برابر ۰/۸۶ و برای نیت رفتاری معادل ۰/۸۷ محاسبه گردید. همچنین ضریب چولگی و کشیدگی تمامی گویه‌های مورد استفاده در پرسش‌نامه محاسبه و بررسی شد و هیچ‌یک از شاخص‌ها از میزان ± 2 تجاوز نکرد. پرسش‌نامه مذکور دارای سه بخش کلی بود: الف) نیت رفتاری نسبت به عضویت در تعاونی آب‌بران، ب) نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران و ج) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی. تمامی پرسش‌نامه‌ها توسط محققان به صورت حضوری تکمیل گردیدند و از پاسخگو درخواست شد تا میزان موافقت یا مخالفت خود را با هریک از گویه‌های پرسش‌نامه بر مبنای طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (بسیار مخالفم، ....، بسیار موافقم) بیان کند. در این بخش، به وسیله روش نمونه‌گیری کاملاً تصادفی، از میان جامعه آماری مورد مطالعه در سال ۱۳۹۴ ($N=271$)، تعداد ۱۶۰ نفر با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۱) انتخاب شدند. در

نهایت، ۱۱۳ پرسش‌نامه قابل قبول با ضریب بازگشت ۷۰ درصد جمع‌آوری گردید. پرسش‌نامه‌های مذکور، کدگذاری و به وسیله نرم‌افزار آماری Spss20 سنجش و آزمون شدند.

نتایج و بحث

در راستای شناسایی بستر تحقیقاتی مطالعه حاضر، محققان با حضور در محل دفتر مطالعات اجتماعی پروژه تجهیز و نوسازی اراضی واحد عمرانی دژ، از اغلب مراجعات بهره‌برداران و بحث‌های مد نظر آنها اطلاع می‌یافتند. این مهم در جهت تحقق اهداف بخش کیفی پژوهش حاضر انجام شد. شواهد نشان داد که در این منطقه اغلب اعضای طایفه بنی‌صالح در روستاهای قیصریه علیا، قیصریه وسطی، قیصریه سفلی، الهاسی ساکن هستند. همچنین برخی از بهره‌برداران منطقه در شهر هویزه سکونت دارند. بهره‌برداران این منطقه از عشیره‌های بوسعید، بوسویط، بوغنیمه، بوقریبه و بوعدار می‌باشند.

روستای قیصریه علیا در این منطقه، مسکن عشیره بوسویط و بوسعید است. در این روستا، افراد رمه‌گردانی و پرورش دام سبک (گوسفند) را پیشه اصلی خود قلمداد نموده و زراعت جو و گندم را در ارتباط با تعلیف دام‌های خود انجام می‌دهند. افراد در این روستا، نگرانی بسیاری در خصوص اراضی خود دارند. در حالت کلی، اعتماد در بین تمامی روستاییان منطقه در مورد زمین و دام پایین می‌باشد. این موضوع در گفته‌هایی نظیر «در مساحی زمین حتماً باید خودم حضور داشته باشم» یا «زمین را پس از تسطیح سر جای خودم می‌خواهم» نهفته می‌باشد. این موضوع در سال‌هایی که اراضی ارزش بیشتری یافته و پول عامل مهمی در اداره زندگی شده جلوه بیشتری یافته است. آنچه در بین این گروه از بهره‌برداران منطقه بارز بود، ثبات رأی در عدم آزادسازی اراضی تا زمان اطمینان کامل از آغاز فعالیت‌های اجرایی روی اراضی آنها بود.

روستای قیصریه سفلی، منزل و مامن عشیره بوسویط می‌باشد. اهالی روستا در گذشته دامدار و رمه‌گردان بودند (در واقع اعراب بنی‌صالح به دامداری شهرت دارند). اما در سال‌های اخیر، به دلایلی همچون خشکسالی، افزایش هزینه‌های نگهداری دام و غیره اقدام به فروش احشام

خود نموده‌اند. این افراد رفت و آمد زیادی به شهرهای اطراف داشته و غالباً زبان فارسی را خوب صحبت می‌کنند. ساکنان این روستا همبستگی بالایی با یکدیگر دارند و عموماً مشکلات خود را طی جلساتی برطرف می‌کنند که تمامی اعضا حضور دارند. در روستای قیصریه سفلی، اغلب تلمبه‌داران انهار بزرگ سکونت دارند. این تلمبه‌داران در سالیان گذشته در حدود ۲۵٪ محصول تولید شده توسط کشاورزان را بابت هزینه آب از زارعین دریافت می‌کردند، لذا اغلب بهره‌برداران منطقه با توجه به هزینه بالایی که تلمبه‌داران دریافت می‌کردند، دل خوشی از آنها ندارند.

روستای قیصریه وسطی جایگاه اصلی بیت حاج راهی از بیوت پنج‌گانه عشیره بوسویط می‌باشد. مردم این روستا به فرزندان و نوادگان حاج راهی و وابستگان آنها تعلق دارند. در میان مردمان این روستا، اعتماد بر سر مالکیت اراضی بسیار پایین است تا جایی که برخی از ساکنان متهم به تصاحب اراضی می‌شوند. اما جالب این است که ساکنان این روستا در سالیان اخیر شکل آب‌برانی را به طور داوطلبانه برای مدیریت آبیاری مزارع خود ثبت نموده‌اند.

روستای الهاسی منزل دو عشیره بوغنیمه و بوقریبه می‌باشد. اغلب صاحبان اراضی مربوط به این روستا یا در روستاهای دیگر یا در شهرستان‌های اهواز، هویزه و سوسنگرد سکونت دارند. تا به امروز، این گروه از بهره‌برداران چون وابستگی خاصی به زمین نداشته‌اند و به شغل‌های دیگری وابسته بوده‌اند، در مسائل درون روستایی تعارض خاصی نداشته‌اند.

بخش کمی از اراضی پروژه به مالکانی متعلق است که ساکن شهرستان هویزه هستند. این گروه از بهره‌برداران شهرنشین می‌باشند. افراد مزبور به صورت گروهی اقدام به مراجعه به دفتر مطالعات اجتماعی می‌کردند و اعتماد نسبتاً بالاتری نسبت به یکدیگر داشتند. هرچند مانند دیگر کشاورزان حساسیت‌هایی در مورد مساحت زمین و موضوعات مشابه در میان آنها دیده می‌شد، این گروه از کشاورزان به گروه‌های مشاع خود پابندی بالایی دارند.

همان‌گونه که اشاره گردید، ساکنان روستاهای محدوده پروژه از اهالی طایفه بنی‌صالح می‌باشند که این طایفه در میان اعراب خوزستان به دامداری و پرورش گوسفند شهرت دارد. این مردمان از سالیان دور، از طریق رمه‌گردانی و جابه‌جایی در اراضی متعلق به طایفه خود در

شهرستان هویزه و شهرهای مرزی کشور عراق به امرار معاش می‌پرداختند. این گروه از اعراب تا سال‌های نزدیک، احشام خود را حفظ نموده‌اند و به شغل آبا و اجداد خود پایبند بوده‌اند. در سال‌های گذشته، با وقوع خشکسالی و مشکلات اقتصادی و به تبع آنها، سخت شدن نگهداری از احشام، بسیاری از روستاییان اقدام به فروش دام‌های خود نموده‌اند. آنها علاوه بر دامداری، به شغل کشاورزی نیز مشغول می‌باشند. از دیگر منابع درآمد ساکنان محدوده مورد مطالعه، اشتغال در شرکت‌های پیمانکاری و نفتی فعال در شهرستان هویزه می‌باشد. این اشتغال در قالب کارگر ساده، تکنسین، راننده، نگهداری، نقشه‌برداری و غیره می‌باشد. در همین راستا، برخی از ساکنان منطقه دام‌های خود را فروخته‌اند و با خرید ماشین‌آلات سنگین راه‌سازی، نظیر بیل مکانیکی و گریدر، به کار پیمانکاری در پروژه‌های مختلف مشغول شده‌اند.

آنچه از عمده مسائل مطرح شده از سوی بهره‌برداران در محل دفتر امور اجتماعی پروژه می‌توان برداشت نمود این است که آنها رضایت بالایی از مدیریت مشارکتی و انجام فعالیت‌های گروهی به منظور مدیریت و نگهداری از شبکه‌های آبیاری و زهکشی در منطقه داشتند. در این باره، جمله‌ای که از زبان اغلب بهره‌برداران شنیده می‌شد این بود که: «ما تا کنون هم به شکل گروه‌های کوچک اقدام به زراعت و آبیاری مزارع خود می‌نمودیم».

بهره‌برداران همچنین در قالب بحث‌های خود با کارشناسان امور اجتماعی پروژه اعلام می‌کردند که منفعت پرداخت هزینه مدیریت آب به تعاونی از هزینه پرداختی به تلمبه‌دار بیشتر است و لذا تمایل به عدم پرداخت به تلمبه‌دار و رهایی از آن وجود دارد. اما در خصوص پرداخت هزینه، هیچ تمایلی مبنی بر خروج هزینه‌های پرداختی به تعاونی از منطقه و واریز آن به حساب دولت وجود نداشت و اعلام می‌شد که تمامی هزینه بایستی صرف شبکه آبیاری و زهکشی منطقه مورد مطالعه بشود. همچنین در خصوص تعاونی و اعضای آن بارها این موضوع مطرح می‌شد که «اعضای تعاونی بایستی از میان بهره‌برداران منطقه انتخاب شوند و نبایستی نماینده دولت مسئول تعاونی باشد».

با عنایت به مطالب مطرح شده در بخش کیفی، در بخش دوم مطالعه، پرسش‌نامه‌ای طراحی و در منطقه توزیع گردید که در ادامه به یافته‌های حاصل از بخش کمی مطالعه پرداخته می‌شود. نظر به اهمیت شناخت نمونه آماری مورد مطالعه، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان

ویژگی	طبقه	فراوانی	درصد معتبر
سن	کمتر از ۳۲ سال	۲۰	۱۷/۷
	بین ۳۲ تا ۵۷ سال	۷۰	۶۱/۹
	بیشتر از ۵۷ سال	۲۳	۲۰/۴
سابقه فعالیت کشاورزی	کمتر از ۱۳ سال	۲۲	۱۹/۵
	بین ۱۳ تا ۳۹ سال	۷۰	۶۱/۹
	بیشتر از ۳۹ سال	۲۱	۱۸/۶
تحصیلات	بی سواد	۳۵	۳۲/۱
	ابتدایی	۳۴	۳۱/۲
	زیر دیپلم	۲۱	۱۹/۳
	دیپلم	۱۲	۱۱
	کارشناسی و بالاتر	۷	۶/۴
	بی پاسخ	۴	-

منبع: یافته‌های مطالعه

همان‌گونه که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، از مجموع پاسخگویان مطالعه، تعداد ۷۰ نفر (۶۱/۹ درصد) در طبقه سنی بین ۳۲ تا ۵۷ سال و از نظر سابقه فعالیت کشاورزی، بیشترین تعداد پاسخگویان (۶۱/۹ درصد) در طبقه ۱۳ تا ۳۹ سال قرار داشتند. از نظر تحصیلات، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به پاسخگویان بی‌سواد با فراوانی ۳۵ نفر (۳۲/۱ درصد) و تحصیلات ابتدایی با فراوانی ۳۴ نفر (۳۱/۲ درصد) بود. نکته مهم در این باره، با تجربه بودن کشاورزان منطقه است که

بر اساس نظام بهره‌برداری خانوادگی، اقدام به گذران زندگی با استفاده از عایدات حاصل از کشاورزی و دامداری می‌کرده‌اند.

به منظور تعیین نگرش پاسخگویان نسبت به تعاونی آب‌بران و عملکرد آن، ۱۱ شاخص طراحی گردید و از پاسخگو خواسته شد که میزان موافقت خود را بر روی طیف لیکرت (بسیار مخالفم تا بسیار موافقم) مشخص نماید. نتایج در جدول ۲ قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۲. رتبه‌بندی نگرش پاسخگویان در خصوص تعاونی آب‌بران

رتبه‌بندی نگرش	میزان موافقت (فراوانی)	میزان موافقت (فراوانی)					نگرش
		بسیار مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	بسیار موافقم	
۱	۴/۳۸	۶۱	۳۸	۸	۲	۲	کاهش اختلافات ناشی از آبیاری و توزیع عادلانه آب
۲	۴/۳۰	۵۸	۳۵	۱۸	۱	۱	مدیریت بهتر آب زراعی از سوی کشاورزان
۳	۴/۲۵	۵۰	۴۳	۱۶	۰	۲	افزایش دانش و آگاهی کشاورزان در زمینه مدیریت آب زراعی
۴	۴/۲۱	۴۸	۴۸	۹	۶	۱	افزایش عملکرد و کیفیت محصولات کشاورزی
۵	۴/۱۶	۵۰	۴۰	۱۵	۱	۵	افزایش مشارکت کشاورزان در زمینه مصرف بهینه آب زراعی
۶	۴/۰۵	۴۰	۴۵	۲۱	۲	۳	افزایش رضایت کشاورزان از نگهداری از منابع آب و شبکه‌ها
۷	۳/۹۶	۳۹	۳۷	۲۲	۶	۳	همکاری کارشناسان دولتی با کشاورزان در خصوص مدیریت بهینه آب
۸	۳/۹۱	۳۹	۳۸	۲۶	۷	۳	افزایش سرعت اقدامات در خصوص بهره‌برداری و نگهداری از کانال‌های آبیاری
۹	۳/۸۱	۳۳	۳۴	۳۹	۳	۳	ارائه شیوه مناسب برای پذیرش و به‌کارگیری روش‌های مدیریت آب زراعی
۱۰	۳/۷۲	۲۶	۳۶	۴۲	۴	۲	بهبود قابلیت بهره‌برداری از تسهیلات و اعتبارات کشاورزی
۱۱	۲/۸۷	۱۳	۱۴	۴۲	۲۸	۱۳	اتلاف وقت و هزینه کشاورزان*

منبع: یافته‌های مطالعه

* معکوس ارزیابی شده است.

همان‌گونه که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، شاخص‌های «کاهش اختلافات ناشی از آبیاری و توزیع عادلانه آب»، «مدیریت بهتر آب زراعی از سوی کشاورزان» و «افزایش دانش و آگاهی کشاورزان در زمینه مدیریت آب زراعی» در رتبه‌های اول تا سوم شاخص‌های تبیین‌کننده نگرش بهره‌برداران نسبت به تعاونی آب‌بران قرار دارند.

به منظور تعیین نیت رفتاری بهره‌برداران در خصوص عضویت در تعاونی آب‌بران، ۱۰ شاخص طراحی گردید و از پاسخگو خواسته شد که میزان موافقت خود را بر روی طیف لیکرت (بسیار مخالفم تا بسیار موافقم) مشخص نماید. نتایج در جدول ۳ قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۳. رتبه‌بندی نیت رفتاری پاسخگویان در خصوص عضویت در تعاونی آب‌بران

رتبه نیت	رتبه نگرش	میزان موافقت (فراوانی)					نیت رفتاری
		بسیار موافقم	موافقم	نظری ندارم	مخالفم	بسیار مخالفم	
۱	۴/۴۰	۶۰	۴۳	۸	۰	۲	تمایل دارم مسئولان و کارشناسان دولتی را در تمام مراحل تشکیل تعاونی آب‌بران یاری دهم.
۲	۴/۳۶	۶۶	۳۲	۷	۶	۲	تمایل دارم کلاس‌های ترویجی و جلسات توجیهی مدیریت آب در تعاونی آب‌بران تشکیل شود.
۳	۴/۲۶	۵۰	۴۵	۱۳	۱	۲	تمایل دارم سایر کشاورزان را به مشارکت در تعاونی آب‌بران تشویق کنم.
۴	۴/۲۴	۵۹	۳۵	۱۲	۲	۵	برای بهبود مدیریت آب زراعی علاقه‌مندم تعاونی آب‌بران در روستا ایجاد شود.
۵	۴/۲۳	۴۹	۵۰	۷	۶	۱	تمایل دارم در کلاس‌های ترویجی و جلسات توجیهی مدیریت آب در تعاونی آب‌بران شرکت کنم.
۶	۴/۲۲	۵۷	۳۲	۱۶	۲	۴	تمایل دارم با سایر کشاورزان در مورد تعاونی آب‌بران صحبت و گفت و گو کنم.
۷	۴/۱۶	۴۷	۴۲	۱۷	۳	۲	برای بهبود مدیریت آب زراعی علاقه‌مندم بیشتر در مورد تعاونی آب‌بران آگاهی یابم.
۸	۴/۰۱	۴۳	۳۸	۲۱	۴	۴	قصد دارم برای بهبود مدیریت آب در داخل و خارج از مزرعه در تعاونی آب‌بران مشارکت کنم.

ادامه جدول ۳

۹	۳/۹۰	۳۶	۳۸	۳۴	۲	۳	پذیرش و به‌کارگیری روش‌های نوین آبیاری را از طریق مشارکت در تعاونی آب‌بران ترجیح می‌دهم.
۱	۳/۶۰	۳۴	۲۷	۳۱	۱۳	۷	تمایل دارم، به عنوان نماینده کشاورزان، امور مربوط به تعاونی آب‌بران را پیگیری نمایم.

منبع: یافته‌های مطالعه

همان‌گونه که نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد، شاخص‌های «تمایل دارم مسئولان و کارشناسان دولتی را در تمام مراحل تشکیل تعاونی آب‌بران یاری دهم»، «تمایل دارم کلاس‌های ترویجی و جلسات توجیهی مدیریت آب در تعاونی آب‌بران تشکیل شود» و «تمایل دارم سایر کشاورزان را به مشارکت در تعاونی آب‌بران تشویق کنم» در رتبه‌های اول تا سوم شاخص‌های تبیین‌کننده نیت رفتاری بهره‌برداران نسبت به عضویت در تعاونی آب‌بران قرار دارند.

پس از برآورد میزان مؤلفه نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران حاصل، که حاصل مجموع گویه‌های ارزیابی‌کننده آن مؤلفه می‌باشد، با استفاده از فن فاصله انحراف معیار از میانگین ۱، نگرش پاسخگویان به چهار دسته مثبت، نسبتاً مثبت، نسبتاً منفی و منفی تقسیم گردید. جدول ۴، نتیجه این سطح‌بندی را نشان می‌دهد.

جدول ۴. سطح‌بندی مؤلفه نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	سطوح	فراوانی	درصد
			منفی	۱۴	۱۲/۴
			نسبتاً منفی	۳۳	۲۹/۲
نگرش	۴۲/۹۱	۷/۴۶	نسبتاً مثبت	۴۹	۴۳/۴
			مثبت	۱۷	۱۵

منبع: یافته‌های مطالعه

همان‌گونه که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، در خصوص وضعیت مؤلفه نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران، بیشترین فراوانی مربوط به سطح نگرش نسبتاً مثبت (۴۳/۴ درصد) است. همچنین در مجموع بیش از نیمی از پاسخگویان نگرشی نسبتاً مثبت و مثبت نسبت به تعاونی آب‌بران

(۵۸/۴ درصد) داشته‌اند. این موضوع گویای آن است که در منطقه مورد مطالعه، نگرشی مثبت نسبت به تعاونی آب‌بران حاکم است و این موضوع یافته‌های کیفی مطالعه را نیز تأیید می‌کند. به منظور آگاهی از وجود ارتباط احتمالی میان نگرش پاسخگویان نسبت به تعاونی آب‌بران و نیت رفتاری پاسخگویان با سابقه فعالیت کشاورزی و سن پاسخگویان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. نتایج در جدول ۵ قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۵. سنجش ارتباط میان مؤلفه‌های اصلی و سن و سابقه فعالیت کشاورزی بهره‌برداران

مؤلفه‌ها	سن	سابقه فعالیت کشاورزی
نگرش	۰/۲۰۶*	۰/۱۰۸
نیت رفتاری	۰/۲۰۸*	۰/۱۷۱

منبع: یافته‌های مطالعه

* معنی‌داری با اطمینان ۹۵ درصد

همان‌گونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، ارتباطی مثبت و معنی‌دار میان سن پاسخگویان و نگرش نسبت به تعاونی و همچنین نیت رفتاری نسبت به عضویت در تعاونی وجود دارد. به منظور تبیین ارتباط میان دو مؤلفه اصلی مطالعه حاضر (نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران و نیت رفتاری بهره‌برداران در خصوص عضویت در این تعاونی) از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید. با توجه به مقدار این ضریب (۰/۶۷۶) و سطح معنی‌داری آن (۰/۰۰۰۱) مشاهده می‌شود میان دو مؤلفه یادشده ارتباطی معنی‌دار، مثبت و با سطح خطای یک درصد وجود دارد.

به منظور تعیین تأثیر نگرش بهره‌برداران نسبت به تعاونی آب‌بران در نیت رفتاری آنها از آزمون رگرسیون استفاده گردید. بدین ترتیب، متغیر نگرش به عنوان متغیر پیش‌بین و متغیر نیت رفتاری به عنوان متغیر ملاک مد نظر قرار گرفت. نتایج در جدول ۶ قابل مشاهده است.

جدول ۶. نتایج رگرسیون ساده

متغیرها	R	R ²	B	Beta	آماره t	Sig	آماره F	Sig
مقدار ثابت (Constant)	-	-	۱۵/۰۹	-	۵/۵۳	۰/۰۰۰۱	۹۳/۲۵	۰/۰۰۰۱
نگرش	۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۶۰	۰/۶۷	۹/۶۵	۰/۰۰۰۱		۰/۰۰۰۱

منبع: یافته‌های مطالعه

با توجه به جدول ۶ مشخص است که متغیر نگرش وارد معادله رگرسیونی خطی شده است. ضریب همبستگی چندگانه (R) برابر ۰/۶۷ و ضریب تبیین آن برابر ۰/۴۵ به دست آمد. این مطلب بدان معنی است که نگرش پاسخگویان ۴۵ درصد از تغییرات واریانس متغیر وابسته (نیت رفتاری) را تبیین می‌کند و باقی تغییرات مربوط به عواملی است که در این مطالعه وارد نشده‌اند. با توجه به مطالب مذکور و همچنین جدول ۶، معادله رگرسیون حاصل از تحلیل رگرسیون بر اساس ضرایب B به صورت زیر است:

$$Y = 15/09 + 0/60(X_1)$$

متغیر وابسته (نیت رفتاری) = Y

عدد ثابت (عرض از مبدأ) = ۱۵/۰۹

نگرش = X₁

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی نگرش و نیت رفتاری بهره‌برداران منطقه جنوب کرخه نور (که اراضی آنها در پروژه عمرانی تجهیز و نوسازی اراضی دژ واقع شده است) نسبت به تعاونی آب‌بران و تشکیل آن بود. نتایج نشان داد که بهره‌برداران نگرشی مثبت نسبت به تعاونی آب‌بران داشتند. این موضوع با یافته‌های مطالعه شاهرودی و همکاران (۱۳۸۷)، که اعلام کردند کشاورزان استان خراسان رضوی نگرش مثبتی نسبت به عضویت در تعاونی آب‌بران دارند، تطابق دارد. در این راستا، نتایج مطالعه تقی‌پور و همکاران (۱۳۹۲) نیز وجود نگرشی مثبت نسبت به تعاونی آب‌بران را در میان بهره‌برداران شهرستان گچساران تأیید می‌کند. این موضوع در فاز کیفی

مطالعه نیز به وضوح قابل مشاهده بود، کما اینکه بخشی از این نگرش مثبت شاید ناشی از فرار از وضعیت موجود باشد. در وضعیت موجود، سیستم آبیاری سنتی منطقه بدین صورت است که تلمبه‌داران، آب را از شرکت بهره‌برداری از منابع آب خریداری کرده و آن را میان کشاورزان توزیع می‌کنند. این توزیع در برخی موارد با ناعدالتی‌هایی همراه می‌شود. همچنین تلمبه‌داران مبالغ هنگفتی را از بهره‌برداران منطقه بابت فروش آب دریافت می‌کنند. با این حال، در وضع موجود نیز برخی از بهره‌برداران منطقه گروه‌هایی را در زمینه مدیریت آبیاری تشکیل داده که هریک از این گروه‌ها دارای نماینده‌ای بوده که مسئول خرید آب از تلمبه‌دار و توزیع در میان بهره‌برداران گروه خود است. همچنین در یکی از روستاهای منطقه، کشاورزان به طور خود جوش اقدام به تأسیس تعاونی آب‌برانی با نام «گلدشت کرخه» نموده بودند که به دلیل عدم ارائه آموزش‌های لازم نتوانستند آن را عملیاتی نمایند. در خصوص تعاونی آب‌بران، بهره‌برداران منطقه اعتقاد داشتند که وجود تعاونی آب‌بران می‌تواند از بروز اختلاف‌های میان آنها، که عمدتاً ناشی از مسائل مرتبط با آب و کمبود آب است، جلوگیری نماید. همچنین از نظر آنها، تعاونی آب‌بران باعث می‌شود بهره‌برداران مدیریت مناسب‌تری بر آب زراعی خود اعمال کنند و در این زمینه اطلاعات و آگاهی آنها بالا خواهد رفت. در این زمینه، نتایج حاصل از اولویت‌بندی نیت رفتاری بهره‌برداران نیز این موضوع را تأیید کرد که کشاورزان منطقه تمایل خوبی نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران و همکاری با مسئولان و کارشناسان دولتی در راستای تأسیس این تعاونی و حضور در کلاس‌های ترویجی و جلسات توجیهی مرتبط با مدیریت منابع آب داشتند.

یافته‌ها نشان داد که ارتباطی مثبت و معنی‌دار میان نگرش بهره‌برداران و نیت رفتاری آنها وجود دارد. همچنین نتیجه آزمون رگرسیونی نیز تأثیرگذاری نگرش بر نیت رفتاری پاسخگویان را تأیید کرد. این یافته هم‌راستا با نتایج مطالعات توما و مسیجیس (Toma and Mathijis, 2005) می‌باشد که اعلام کردند نگرش عاملی تعیین‌کننده در راستای ایجاد تمایل به رفتار در میان بهره‌برداران می‌باشد. این یافته همچنین با نتیجه مطالعه پارسافر و همکاران (۱۳۹۴) هم‌راستا است که اعلام داشتند نگرش عاملی بسیار مهم در راستای استقرار تعاونی‌های آب‌بران در استان گیلان

می‌باشد. همچنین این یافته با یافته مطالعه خدابخشی و همکاران (۱۳۹۱) نیز که اعلام نمودند نگرش عاملی تأثیرگذار بر نیت رفتاری بهره‌برداران در بخش مرکزی شهرستان زنجان است، هم‌سوست.

نتایج مطالعه نشان داد که نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران و نیت رفتاری بهره‌برداران نسبت به عضویت در تعاونی آب‌بران رابطه‌ی مثبتی با سن بهره‌برداران منطقه داشت. این یافته با نتایج مطالعه بخشی و همکاران (۱۳۹۱) مغایر است؛ زیرا آنها ابراز داشتند که ارتباطی منفی میان سن بهره‌برداران شهرستان زنجان با سازه‌های مذکور وجود دارد. همچنین در این باره، تقی‌پور و همکاران (Taqipour et al., 2015) نیز اعلام کردند که هیچ‌گونه رابطه معناداری میان سن بهره‌برداران و نگرش آنها نسبت به تعاونی آب‌بران در شهرستان گچساران وجود ندارد. این یافته با نتایج مطالعه سرونکیوما و همکاران (Sserunkuuma et al., 2000) مبنی بر تأثیر منفی در نیت رفتاری بهره‌برداران نسبت به عضویت در تعاونی آب‌بران نیز مغایر است. وجود ارتباط مثبت در این مطالعه می‌تواند به این علت باشد که بهره‌برداران مسن‌تر تجربه انجام کار گروهی در گذشته‌های دور را دارند و از مزایای آن با خبرند و لذا تمایل دارند با فعالیت گروهی، از مزایای آن بهره‌مند شوند. در این باره حتی بهره‌برداران به وضوح و بارها اظهار کردند که مدیریت تعاونی آب‌بران منطقه باید در دست بهره‌برداران منطقه باشد. در این راستا، با توجه به آمادگی‌ای که در میان کشاورزان منطقه وجود دارد، پیشنهاد می‌شود فرایند تشکیل تعاونی آب‌بران در سطح منطقه مورد مطالعه آغاز شود. در ابتدای راه، فرایند جلب مشارکت و تشکیل تعاونی آب‌بران پیشنهاد می‌شود تا ابتدا افراد مسن‌تر، که تمایل بیشتری به عضویت دارند، توجیه شوند تا این افراد بتوانند دیگر بهره‌برداران را در خصوص ضرورت و فواید عضویت در تعاونی آب‌بران توجیه نمایند. در این راستا بایستی ضمن بهره‌گیری مناسب از خدمات پشتیبانی و حمایتی تعاونی‌ها، تعامل مناسب بخش‌های اجرایی مانند شرکت سهامی آب منطقه‌ای، سازمان جهاد کشاورزی و اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی با مدیران عامل، هیئت مدیره و اعضای تعاونی برقرار شود تا بسترهای لازم برای بهره‌گیری مناسب از ظرفیت تعاونی‌ها بیشتر فراهم شود. همچنین توجه به این نکته ضروری

است که تعاونی منطقه بایستی مدیریت واحدی از میان بهره‌برداران منطقه داشته باشد و تنها مدیریت شبکه آبیاری و زهکشی دژ را بر عهده بگیرد.

سپاسگزاری

بدین‌وسیله از جناب آقای دکتر منصور غنیان، خانم مهندس منا درانی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان و شرکت مهندسی مشاور آب خاک تهران بابت همکاری در انجام این مطالعه تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- بازرگان هرندی، ع. (۱۳۸۷). روش تحقیق آمیخته: رویکردی برتر برای مطالعات مدیریت. *دانش مدیریت*، ۲۱(۸۱)، ۱۹-۳۶.
- بخشی، آ.، قاسمی، ج.، سادات اسیلان، ک. و قلی‌فر، ا. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان زنجان). *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی (مجله علوم کشاورزی ایران)*، شماره ۳، ۴۵۳-۴۶۶.
- پارسافر، م.، اللهیاری، م.، پیکانی، غ. و کاوسی کلاشمی، م. (۱۳۹۴). امکان‌سنجی استقرار تعاونی‌های آب‌بران در استان گیلان. *تعاون و کشاورزی*، ۴(۱۵)، ۶۵-۸۹.
- تقی‌پور، م.، عباسی، ع. و چیدری، م. (۱۳۹۴). شناسایی پیامدهای عضویت در تعاونی‌های آب‌بران (مورد مطالعه: دشت لیستر در شهرستان گچساران). *تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۴۶(۱)، ۱۲۱-۱۳۰.
- تقی‌پور، م.، عباسی، ع.، چیدری، م. و حیدری، ع. (۱۳۹۲). تحلیل نگرش کشاورزان شهرستان گچساران نسبت به تشکیل تعاونی‌های آب‌بران. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۲(۶)، ۱-۲۲.

- حیدریان، س. ا. (۱۳۸۶). *تحلیلی بر تجربه داخلی در انتقال مدیریت آبیاری*. مجموعه مقالات اولین همایش بررسی مشکلات شبکه های آبیاری، زهکشی و مصرف بهینه آب کشاورزی. گوهراک کویر. آبان ۱۳۸۶. تهران.
- حیدریان، ن.، ادهم ملکی، م. و مهرباب قوچانی، ا. (۱۳۹۲). *تبیین عوامل بازدارنده موفقیت تشکل های آب بران در انتقال مدیریت آبیاری؛ مطالعه استان خوزستان*. دوازدهمین همایش ملی آبیاری و کاهش تبخیر. دانشگاه شهید باهنر کرمان. شهریور ۱۳۹۲. کرمان.
- خدابخشی، آ.، قاسمی، ج.، سیلان، ک. و قلی فر، ا. (۱۳۹۱). *عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل های آب بران (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان زنجان)*. *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه*، شماره ۳، ۴۵۳-۴۶۶.
- دحیماوی، ع.، غنیان، م.، مهرباب قوچانی، ا. و زارعی، ح. (۱۳۹۴). *فرآیند بکارگیری مدل های تصمیم گیری چند معیاره در اولویت بندی اجرای طرح های توسعه منابع آب مناطق روستایی استان خوزستان*. *نشریه آب و توسعه پایدار*، ۱(۳)، ۹-۱۶.
- سالاری، ن.، محبوبی، م.، شریف شریف زاده، م. و عبدالله زاده، غ. (۱۳۹۳). *امکان سنجی مدیریت مشارکتی آبیاری در تعاونی های تولید روستایی شهرستان تایباد*. *فصلنامه تعاون و کشاورزی*، ۳(۱۲)، ۱۱۳-۱۳۱.
- شاهرودی، ع.، چیدری، م. و پزشکی راد، غ. (۱۳۸۷). *تأثیر تعانی آب بران بر نگرش کشاورزان نسبت به مدیریت آب کشاورزی: مطالعه موردی استان خراسان رضوی*. *اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)*، ۲۲(۲)، ۷۱-۸۵.
- غنیان، م. (۱۳۹۱). *تحلیل راهبردی واگذاری مدیریت انتقال و بهره برداری از شبکه های آبیاری به تشکل های آب بران؛ مطالعه موردی ساحل چپ رامشیر*. گزارش نهایی طرح مطالعاتی با سازمان آب و برق خوزستان.

غنیان، م.، ادهم ملکی، م. و مهرباب قوچانی، ا. (۱۳۹۲). تبیین شاخصهای انگیزاننده کشاورزان نسبت به عضویت در تشکلهای آب بران؛ مطالعه تشکل‌های استان خوزستان. دوازدهمین همایش ملی آبیاری و کاهش تبخیر. دانشگاه شهید باهنر کرمان. شهریور ۱۳۹۲. کرمان.

گل محمدی، ف.، معتمد، م.، بیگی، ب. و آرزومندان، م. (۱۳۹۱). نقش آموزش کشاورزان و اقدامات ترویجی در بهره‌وری و مدیریت مصرف آب. همایش منطقه‌ای دانش محوری در مدیریت پایدار کشاورزی و منابع طبیعی. دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. ۱۰ آبان ۱۳۹۰. گرگان.

مهرباب قوچانی، ا.، خسروی‌پور، ب. و رواحی‌نژاد، م. (۱۳۹۲). مدیریت بهینه منابع آب با تأکید بر مشارکت زنان روستایی. دومین همایش ملی توسعه پایدار کشاورزی و محیط زیست سالم. هم‌اندیشان محیط زیست. اردیبهشت ۱۳۹۱. همدان.

مهندسین مشاور ویسان (۱۳۸۲). نظام بهره‌برداری از آب کشاورزی. مجموعه مقالات اولین همایش نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران چالش‌ها و چاره‌ها. وزارت جهاد کشاورزی معاونت ترویج و نظام‌های بهره‌برداری. تهران.

مهندسین مشاور آب خاک تهران (۱۳۹۲). گزارش کوتاه مدت مطالعات اجتماعی پروژه تجهیز و نوسازی شبکه آبیاری و زهکشی دژ.

Heyd, H., & Neef, A. (2004). *Participation of Local People in Water Management: Evidence from the Maesa Watershed*. Northern Thailand. Environment and Production Technology Division International Food Policy Research Institute. Washington, D.C.

Toma, L., & Mathijs, E. (2005). *Determinants of Romanian Farmers' Participation in Agri-Environmental Programmes*. International Congress of European Association of Agricultural Economists. European

- Association of Agricultural Economists. August 2005. Copenhagen, Denmark.
- Sserunkuuma, D., Ochom, N., & Ainembabazi, H. (2004). *Collective Action in Canal Irrigation Systems Management: The Case of Doho Rice Scheme in Uganda*. IFPRI Eastern Africa Food Policy Network. Network report, 9.
- Omid, M. H., Akbari, M., Zarafshani, K., Eskandari, Gh. H., & Fami, H. Sh. (2012). Factors influencing the success of water user associations in Iran: A Case of Moqan, Tajan, and Varamin. *Journal of Agriculture Science and Technology*, 14(1), 27-36.
- Taqipour, M., Abbasi, E., & Chizari, M. (2015). Farmers' Behavior toward Membership in water user associations (WUAs) in Iran: Applying the Theory of Planned Behavior. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 4(2), 336-350.
- Qiao, G., Zhao, L., & Klein, K. K. (2009). Water user associations in Inner Mongolia: Factors that influence farmers to join. *Agricultural Water Management*, 96(5), 822-830.
- Vuren, van, G., & Mastenbroek, A. (2000). Management types in irrigation: a world-wide inventory per country. Report Commissioned by the World Bank.

Explaining the Attitudes and Behavioral Intention of Farmers toward Water Users' Cooperatives in South of Karkhe Nur River

B. Khosravipour^{1*}, O. M. Ghoochani²

Received: June 05, 2016   Accepted: Nov 07, 2016

Abstract

The main purpose of this study was to explain the farmer's attitudes and behavioral intention toward membership in water users' cooperation in the South of Kharkhe Nur River in the Khuzestan province. This study used a mixed method. All farmers who their fields located in the South of Kharkhe Nur River (Area of construction, equipping and modernization of land of Dezh) considered as statistical population. In the qualitative sector, the researchers used depth observation in about 14 months in the research area and tried to have an accurate cognition about the area's context. Then, according to the result of qualitative research and also literature review a researcher made questionnaire was designed, which its validity and reliability confirmed by expert's panel and cronbach's alpha coefficient respectively. The data described and analyzed using SPSS V20. The results revealed that the farmers have positive attitudes towards water users' cooperation and there was potential for establishing of the cooperation in the region. Also the results revealed that there was a positive association between attitude and behavioral intention of the farmers towards membership in the water users' cooperatives.

Keywords: Attitude, Behavioral Intention, Water Users' Cooperatives, Development Unit of Dezh.

---

1. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Ramin Agriculture and Natural Resources University, Ahvaz, Iran

* Corresponding Author

E-mail: b.khosravipour@gmail.com

2. Ph.D Student, Department of Agricultural Extension and Education, Ramin Agriculture and Natural Resources University, Ahvaz, Iran